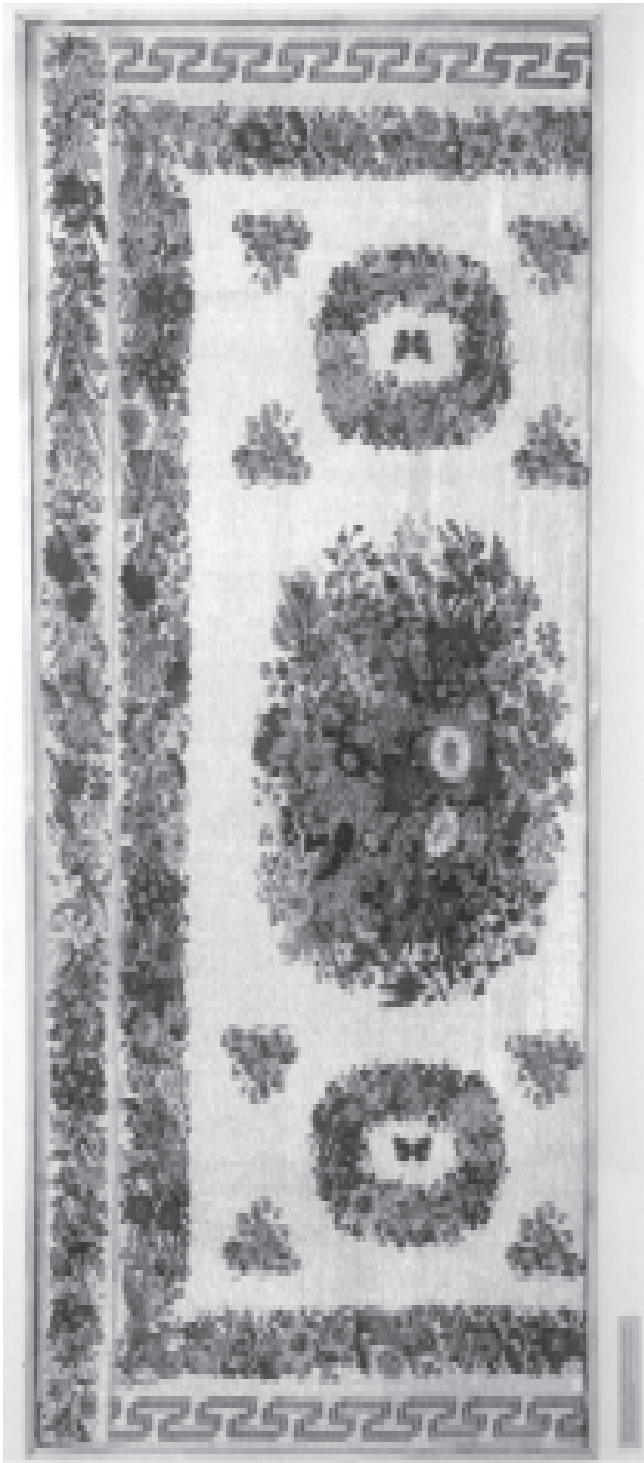

Вишивка кріпосних майстрів поміщиків Тарновських у колекції Музею українського народного декоративного мистецтва

Предметом моєї доповіді є два експонати з колекції Музею українського народного декоративного мистецтва, фондів вишивки. Перший експонат — чохол від сидіння дивана вишитий бісером, нині зберігається під номером В-2016, та мав попередні номери В-633,

Чохол для сидіння дивана

6228, 4457. Другий предмет — чохол від спинки стільця під номером В-2015, мав попередні номери В-632, 5673. В 1925 році до Всеукраїнського історичного музею ім. Т.Г. Шевченка надходить чохол від спинки стільця, а в 1930 р. чохол від сидіння дивана. В 1954 р. предмети передані до філіалу Київського державного музею українського мистецтва, в якому чохол від сидіння дивана виставляється в тогочасній експозиції музею з кінця 60-х років до початку 80-х, предмет згадується у виданнях, друкується його фото.

В нашому музеї зберігається низка предметів панського побуту. Представлені речі виготовлені в поміщицькій майстерні і належать саме до цієї групи предметів. Відомо, що в кінці XVIII-першій половині XIX ст. Україні було багато поміщицьких вишивальних майстерень. В них майстрині-кріпачки вишивали багато речей панського побуту. Нам відомі майстерні на Київщині - в с. Григорівці поміщика Гудима-Левковича, на Чернігівщині в с. Євдокілі (тепер Брянської області) й Долині, на Поділлі подібні майстерні в Клембівці, Яланці (обоє в Вінницькій області) та інших. У цих майстернях вишиванням шовком, бісером оздоблювали предмети побуту — скатерті, подушки, одяг, гаманці, чохла на меблі та багато інших речей. У вишивках, що їх створили кріпаки для панського побуту, звичайно відображалися панські смаки. Часто в цих майстернях зразками для вишивок слугували речі, привезені з Західної Європи, із країн Сходу.

Окрім вище перерахованих, великі майстерні мали поміщики Тарновські в с. Качанівці на Чернігівщині, звідки і походять чохла від сидіння дивана та

спинки стільця. Речі датовані XVIII-30-ми роками XIX ст., роботи кріпосних Тарновського. Саме в ті роки власником Качанівки був Григорій Степанович Тарновський.

В нашому музеї зберігається фото, на якому зображено диван із сидінням, обтягнутим бісерним чохлам. На зворотному боці фото підпис: «Сидение дивана Красного дерева, украшенного золоченой и серебряной резьбой, шитое бисером в Качановке крепостными Григория Степановича Тарновского». Диван виконаний у стилі ампір, а бісерний чохол прикрашений побутовим на той час натуралістичним орнаментом.

Тло саме цього чохла розміром 185x75 см суцільно зашите бісером, якого припадає на 1см² біля 8 десятків. При огляді зворотного боку чохла виявлено, що спочатку вишивалися орнаментальні елементи, а лише потім сріблясте тло. Також прослідковується поступовість виконання самих елементів — бісеринки вкладалися рядочками, на ребро, одна за одною та пришивалися до полотна за рахунком ниток.

В композиції чохла від сидіння дивану зібрано різнотрав'я, яке виграє понад тридцятьма барвами на м'яко-сріблястому тлі, котре то злегка переливається, то сяє. Серед квіткових бігунців закомпоновані орли зі зміями в лапах, в центрі вінків — метелики. З обох боків композиції розміщені меандрові смуги. Побудова композиції чітка, продумана і водночас майстер цікаво підходить до вирішення композиційних моментів. Унікає одноманітності — той самий вінок зображений в іншому оберті, бокові бігунки теж повторюють один одного, але розміщені в різних напрямках. Квіти в композиції ніби дихають, ростуть, складається враження легкої динаміки, їм протистоять статичні елементи: меандри, орли, метелики, які спрямовують погляд глядача до центрального букету — плоду щедрої природи. Твір дуже соковитий, фактурний, змінюється від кожного зробленого кроку, сонячного світла, електричного або кімнатного освітлення, темряви, збуджуючи уяву глядача. Зображення буйності трав ніби ода природі, проспівана майстром в цьому творі.

Чохол від спинки стільця дуже нагадує чохол від сидіння дивана. На відміну від останнього композиція його простіша, кольоровий спектр вужчий. Четвертина чохла вишита бісером ідентичним бісеру з чохла від сидіння дивана, решта вишита бісером більшого розміру та іншого гатунку. Принцип виконання обох предметів однаковий. Композиція скомпонована у витягнуту по вертикалі трапецієподібної форми тканину, ймовірно підлаштовану під форму спинки крісла. В центрі композиції розміщений букет, в який вплетено ніжні іриси. Під букетом закомпоновано гірлянду, яку тримають орли. Останні майже ідентичні орлам, зображеним на чохлах від сидіння дивана. Під гірляндою розміщено бігунець, побудований за композиційними принципами народної вишивки — квіти чергуючись, ідентично повторюються. У верхній частині чохла вишиті фіалки, віола, які закомпоновані в смугу. Композиція статична та підпорядкована формі, в яку закомпонована.

Слід відмітити, що композиційні побудови та мотиви орнаментів обох предметів відповідають функціональному призначенню цих речей, в чому й полягають основні принципи і відмінності декоративного мистецтва.

Речі виконані в руслі загальноєвропейського стилю, свідчать про смаки, рівень майстерності кріпосних майстрів, коштовність виробничих матеріалів. Ці фактори неодмінно впливали на творчість інших верств населення, сіяли зерно, яке проросло в мистецтві реалістично-стилізованими квітами на вишивках українських жінок.

Два предмети, трохи різні за художньою якістю, вихідці з однієї майстерні, спонукають в парі до букету запитань подібному до букету на чохлах сидіння дивана.